

2. Historier fra Danmark 2015

2.1. Centraliseringernes årti

Som Danmark på Vippen dokumenterer mange steder i denne hvidbog, har centraliseringen været voldsom i de seneste ti år. Den kraftige acceleration af urbaniseringen skyldes ifølge en række eksperter først og fremmest politiske reformer og initiativer, der har flyttet arbejdspladser fra land til by – og trukket befolkningen med sig mere eller mindre frivilligt.

I dette kapitel ser vi nærmere på historien bag fire af de reformer, som har bidraget meget til den strukturændring, som på relativt få år har gjort det betydeligt mere vanskeligt at opretholde livet i områderne uden for de store byregioner, nemlig kommunalreformen, sundhedsreformen, politireformen og retsreformen.

Men indledningsvis er det værd at pointere to ting. Den første er, at det først i dag står klart, hvor store konsekvenser disse reformer har fået for Det Lokale Danmark – mere end nogen formentlig havde forestillet sig, da de blev vedtaget, i hvert fald officielt. Med det menes, at fraflytningen fra yderområderne ifølge vores kilder i de følgende eksempler udgør et langt større antal indbyggere, end antallet af nedlagte eller flyttede arbejdspladser tilsiger. For med arbejdspladsen er i mange tilfælde også flyttet ægtefællen og dermed børnene. Og det har haft konsekvenser for den lokale skole og det lokale forretningsliv, som har måttet lukke, hvilket igen har bremset den løbende tilflytning af nye indbyggere og gjort problemstillingen med de faldende befolkningstal langt større, end det naturligt ville have været.

Ifølge direktør i Realkreditrådet, Ane Arndt Jensen, har centraliseringsreformerne på denne måde ansvaret for en ond spiral, der i nogen grad er blevet selvopretholdende, og som er i færd med at aflive livet i visse dele af landet. Det slog hun fast over for Folketinget under en høring i Folketingets Udvalg for Landdistrikter i november 2014:

”Når industri, skoler, biblioteker, politistationer og domstole flytter helt andre steder hen og bliver centraliseret i byerne, så flytter familierne altså også. Det samme gør kultur- og fritidstilbud, og forretningslivet dør så selvfølgelig i de områder – det giver sig selv. Så der bliver det mindre attraktivt at bo, og så er man inde i den cirkel, som er begyndt. Det er det, der er problemets kerne, og den udvikling kan ikke vendes ved at realkrediten begynder at tage flere risici,” sagde hun ved den lejlighed.

Høringen i Folketinget havde blandt andet til formål at belyse de massive problemer med finansiering, som er opstået i yderområderne på bagkanten af finanskrisen. I mange landdistrikter er det således blevet vanskeligt eller måske endda umuligt at låne penge til at købe et hus, også selvom

huset er billigt, og købernes økonomi er solid. Og det betyder, at danskere, som faktisk ønsker at flytte ud på landet for at tage et ledigt arbejde og nyde godt af landzonernes tilbud, derfor har mere end almindeligt svært ved overhovedet at bosætte sig her, selvom områderne skrigger efter deres tilstedeværelse, og de selv ønsker at flytte dertil.

Problemstillingen med kreditfaciliteringen har været veldokumenteret i landspressen, hvor forskellige politikere – som Ane Arndt Jensen også antydede i ovenstående svar – blandt andet har skudt skylden på realkreditinstitutterne for deres manglende vilje til at låne penge ud i yderområderne.

På den baggrund opfordrede Ane Arndt Jensen da også netop til, at politikerne finder politiske løsninger på de problemer, som hovedsageligt er en konsekvens af politiske reformer. Og løsningen er ikke at lade områderne afvikle, forklarede hun, tværtimod:

”Der er ingen nemme løsninger, men det vigtige er at få skabt arbejdspladser og aktivitet i de her områder, der er ramt. Det gør boligerne lettere at omsætte, og så er realkreditfinansieringen der også. Der er brug for, at der bliver truffet nogle politiske valg om, hvilke indsatsområder der skal prioriteres, hvor man vil satse offentligt/privat og bedre transport i yderområderne. Det er de ting, der er med til at skabe et levende og et omsætteligt bolig- og ejendomsmarked.”

Et lignende budskab havde direktør i Realkreditforeningen, Karsten Beltoft, desuden ved samme lejlighed, hvor han også understregede, at vanskelighederne med kreditfaciliteterne i landdistrikterne ikke i sig selv udgør problemet, men snarere er et symptom på den strukturelle udfordring, som de seneste ti års reformkurs har været med til at forstærke i stedet for at forløse.

”Arbejdspladserne er flyttet til de store byer, og borgerne er fulgt med. Urbaniseringen i Danmark er tillige blevet understøttet af politiske beslutninger som for eksempel kommunesammenlægninger, nedlæggelse af sygehuse og etablering af supersygehus samt kaserne lukninger. Der kan være mange gode grunde til at træffe sådan nogle beslutninger, men man skal bare gøre sig klart, at det har konsekvenser for landdistrikterne. Udviklingen i landdistrikterne er et strukturelt problem og dermed en politisk udfordring, som politikerne bør påtage sig at finde en løsning på. Realkrediten kan ikke løse det problem. Udviklingen i landdistrikterne er imidlertid en realitet, som vi i realkrediten er nødt til at forholde os til, når vi vurderer lånesager,” forklarede han.

Diskussionen om kreditfaciliteter er kun en enkelt facet af den samlede problemstilling omkring udviklingen i Det Lokale Danmark, men den er vigtig. For den illustrerer med tydelighed, at der ved hjertet af de strukturelle udfordringer, som favoriseringen af de store byområder præsenterer for Det Lokale Danmark, ligger en række politiske beslutninger. I forhold til realkrediten er det jo blandt andet netop politikernes beslutninger om strammere likviditetsregler og lånerammer, som har fået store – og måske utilsigtede – konsekvenser for landzonerne. Ikke desto mindre er disse

beslutninger i dag medvirkende til at gøre det langt vanskeligere – hvis ikke umuligt – at opretholde livet i de områder uden for de store byer, som har været hårdest ramt af centraliseringen.

Netop disse beslutninger er blevet vedtaget af brede flertal i Folketinget. Lige så brede, faktisk, som det politiske flertal, der officielt er enig om, at det er vigtigt at sikre en balanceret udvikling mellem land og by. Og det misforhold mellem officielle politiske målsætninger og den konkrete praktiske udførelse af politikken er meget vigtigt for Danmark på Vippen at gøre danskerne og danskernes politikere opmærksomme på.

2.2. Kommunalreformen

Ny arbejdsdeling og struktur

”Vor generations største samlede reform af den offentlige sektor”. Sådan præsenterede daværende Indenrigsminister Lars Løkke Rasmussen (V) den kommunalreform, som trådte i kraft 1. januar 2007. Reformen resulterede i en kraftigere reduktion i antallet af kommuner, end både strukturkommissionen og partierne bag reformen havde anbefalet.

Med kommunalreformen blev det gamle kommunale og regionale danmarkskort fra 1970 udskiftet med et nyt. De 14 amter blev nedlagt og erstattet af fem nye regioner, og antallet af kommuner blev reduceret fra 271 til 98. Samtidig blev der gennemført en ny arbejdsdeling og struktur mellem de offentlige myndigheder, hvor staten skulle fastlægge de overordnede rammer, kommunerne skulle varetage de direkte borgerrettede opgaver, og de fem nye regioner fik ansvaret for blandt andet sygehusvæsenet og den regionale udvikling på områder som natur, erhverv og turisme. I forbifarten måtte de nedlagte kommuner afgive både administrative og politiske opgaver til de nye, store enheder.

Langt større kommuner end anbefalet

Kuglerne til kommunalreformen blev støbt i 2002, hvor den daværende regering bestående af Venstre og Det Konservative Folkeparti nedsatte en strukturkommission, som skulle komme med anbefalinger til en ny og alternativ inddeling af den offentlige sektors struktur. På baggrund af kommissionens arbejde indgik VK-regeringen og Dansk Folkeparti i 2004 *”Aftalen om en ny strukturreform”*. Målet var blandt andet at højne velfærden i kommunerne og styrke demokratiet.

I september måned samme år blev den overordnede aftale suppleret af en *”Udmøntningsplan”*. Her blev afgrænsningen af de nye regioner blandt andet bestemt. Afgrænsningen af kommunerne blev imidlertid ikke fastlagt som en del af den samlede plan. I stedet valgte partierne bag reformen at lægge ansvaret for inddelingen i hænderne på kommunerne selv.

På baggrund af kommunernes tilbagemeldinger indgik forligspartierne sammen med Socialdemokraterne og Radikale Venstre "Inddelingsaftalen" i marts måned 2005. Aftalen betød, at man skar antallet af kommuner ned fra 271 til 98. Den kraftige reducere i antallet af kommuner betød samtidig, at den gennemsnitlige kommunistørrelse steg fra knap 20.000 indbyggere før reformen til ca. 55.000 indbyggere efter.

Dermed betød "Inddelingsaftalen" også, at kommunerne blev langt større, end både strukturkommissionen og forligspartierne oprindeligt havde anbefalet. Strukturkommissionen havde i sin rapport foreslået en ny kommunistørrelse på mellem 30.000 og 50.000 indbyggere. Samtidig påpegede kommissionen, at det i enkeltstående tilfælde – fx i tyndt befolkede områder – kunne være nødvendigt at afvige fra minimumsforlaget på 20.000 indbyggere af hensyn til borgernes oplevelse af politisk nærhed kombineret med den geografiske udstrækning af kommunerne. Forligspartierne havde på den baggrund fastlagt en minimumsgrænse på 20.000 indbyggere og samtidig anbefalet, at kommunerne arbejdede efter et sigtepunkt på 30.000 indbyggere. De nye kommuner endte altså med at blive næsten dobbelt så store, som forligspartierne på forhånd havde anbefalet.

Stordriftsulemper

Etableringen af storkommunerne blev også en realitet, på trods af at strukturkommissionen i sin rapport havde gjort det klart, at der var flere indikationer på stordriftsulemper i kommuner med mere end 50.000 indbyggere – herunder besværlig administration, manglende hensyn til nærhed og en øget centraliseringstendens.

"Vi var mange – heriblandt strukturkommissionen – som anbefalede, at kommunerne fik en størrelse på omkring 35.000, men de blev jo langt større, og derfor kan man sagtens kalde kommunalreformen for en designet fiasko. Kommunerne er ud fra et økonomisk perspektiv alt for store i dag, og derfor ser vi også en masse stordriftsulemper, hvilket ikke kan komme som den store overraskelse for nogen," siger kommunalforsker ved Danmarks Medie- og Journalisthøjskole, Roger Buch.

Med "Inddelingsaftalen" blev kommunerne altså langt større end det vejledende sigtepunkt på 30.000 indbyggere. Ifølge Roger Buch skyldtes det primært, at de enkelte kommuner begyndte at positionere sig over for hinanden.

"Det var, som om dominobrikkerne væltede ned over Jylland og ind gennem Fyn. Det startede med, at Herning, som i forvejen var en stor kommune, meldte ud, at de ville slå sig sammen med flere af omegnskommunerne. Dermed ville de få et indbyggertal på over 80.000. Det kunne de andre store jyske byer ikke se henover, og derfor valgte de også at slå sig sammen med flere andre kommuner. Det var simpelthen et amok-løb, hvor det ene og alene handlede op at blive større end naboen," siger Roger Buch.

Frivillighedsprincippet

Ifølge tidligere kommunaldirektør i Dronninglund Kommune Ove Thomsen, som sad på posten mellem 1963 og helt frem til 2007, er netop ”Inddelingsaftalen” en af de store fejl ved kommunalreformen. Som en af de få i landet har Ove Thomsen både siddet for bordenden i kommunalt regi i forbindelse med kommunalreformen i 1970 og igen i 2007. Den helt store forskel på de to reformer er ifølge Ove Thomsen det forhold, at det var forligspartierne bag reformen i 1970, der bestemte, hvordan det nye kommunekort skulle se ud. Det var ikke tilfældet i 2007, hvor man arbejdede efter frivillighedsprincippet og lagde ansvaret ud til kommunerne.

”Den største fejl var frivillighedsprincippet. At det pludselig var op til kommunerne selv at bestemme, hvem de ville være sammen med. Strukturkommissionen kom med en fin rapport, hvor de foreslog en størrelse på omkring de 30.000 indbyggere, og så ender man alligevel med omkring det dobbelte mange steder. Hvis partierne bag havde lyttet til kommissionen og sig selv, havde det set helt anderledes ud i dag,” siger Ove Thomsen.

Det var partierne bag kommunalreformen, som valgte at placere ansvaret for sammenlægningerne ude i kommunerne. En beslutning, som de personer, der ville reformere hele systemet, ifølge Roger Buch ikke er kedede af i dag. De nye kommuner blev nemlig langt større, end de havde turdet håbe på.

”De gjorde det primært for at få det hele til at glide lettere ned ude i kommunerne. Man sagde simpelthen til kommunerne: Vi er så flinke, så I må helt selv bestemme, hvem I vil være sammen med. Dermed skulle partierne bag reformen ikke sluge den bitre pille. Og samtidig har de sikkert klappet i hænderne over det resultat, som betød, at indbyggertallet i over halvdelen af landets kommuner endte på over 50.000.”

Fra hovedby til satellitby

I Dronninglund oplevede Ove Thomsen, at man blev lagt sammen med Brønderslev Kommune, selvom det langt fra var ønsket hos nogen af de to kommuner.

”Vi blev simpelthen nødt til at indgå et samarbejde med Brønderslev, fordi ingen andre kommuner så at sige ville have os. Vi havde aldrig haft noget samarbejde med Brønderslev, idet vi altid havde kigget mod Sæby og nord, så det var fra starten et tvunget ægteskab mellem to nærmest lige store kommuner. Én af os skulle være centerby i den nye kommune, og det blev så Brønderslev. Den situation havde vi formentlig ikke siddet i, hvis Indenrigsministeriet eksempelvis havde besluttet sammensætningen,” siger Ove Thomsen.

Resultatet for en by som Dronninglund er ifølge Ove Thomsen, at der med skiftet fra hovedby i egen kommune til satellitby i en ny storkommune ikke automatisk tilløber økonomiske midler og

muligheder for vækst fra det nye kommunecenter i Brønderslev. Samtidig påpeger han, at man i forbindelse med kommunalreformen i langt højere grad burde have taget højde for yderområderne, men at reformen i stedet gjorde det stik modsatte.

”Bevægelsen fra land til by har kun taget til siden reformen. Det er med til at vride Danmark skævt. Og det er blandt andet frivillighedsprincippet, der er skyld i det, fordi forligspartierne bag ikke tog ansvaret for at sammensætte et kommunalt danmarkskort, der kunne komme alle til gavn. I den gamle Dronninglund Kommune kæmper man nu med, at tingene flytter væk, og når man nedlægger de offentlige myndigheder, så affolker man også området, og så går det udover håndværkere og forretninger i byen, som må lukke,” siger Ove Thomsen.

Arbejdspladser er forsvundet

De indbygger- og arealmæssigt store kommuner betyder, at udkantsbegrebet i de enkelte kommuner er kommet på tale.

”I dag har vi på den ene side en national udkant. Men på den anden side har kommunalreformen også forstærket udkanten i de enkelte kommuner, som måske har et, to eller tre centre, men herefter følger et stort opland,” siger Roger Buch.

Hvis forligspartierne bag kommunalreformen havde holdt sig til deres eget forslag om en kommunestørrelse på omkring de 30.000 indbyggere, havde der i dag været omkring 180 kommuner i Danmark. Resultatet blev dog et andet, og den store reduktion i antallet af kommuner betød samtidig, at 173 byer i Danmark mistede rollen som kommunecentre med tilhørende rådhus, arbejdspladser og andre kommunale funktioner.

Umiddelbart efter reformen i 2007 valgte flere kommuner dog at placere nogle af kommunens forvaltninger i de gamle råduse, hvilket typisk skete gennem et politisk forlig mellem tre-fire kommuner. I dag er billedet dog mange steder et andet. Flere kommuner har inden for en årrække lukket de gamle råduse og flyttet alle aktiviteterne ind til den nye centrale by. Og dermed er mange offentlige arbejdspladser endegyldigt fjernet fra de nye storkommuners yderområder.

Det billede ser vi eksempelvis i Viborg Kommune, som mere end fordoblede indbyggertallet i forbindelse med kommunalreformen, hvor man gik fra 42.000 til over 90.000 indbyggere. Den nye Viborg Kommune opstod ved en sammenlægning af Viborg, Bjerringbro, Fjends, Karup, Møldrup og Tjele Kommuner. Umiddelbart efter sammenlægningen i 2007 vurderede det nye byråd, at de gamle råduse i oplandskommunerne var overflødige, da man samlede en meget stor del af kommunens administration i Viborg. Men dermed stod de gamle oplandskommuner også tilbage med et stort tab af offentlige arbejdspladser, og gevinsten ved at være en centerby gik til Viborg.

Yderområderne er ramt

Flere undersøgelser har siden kommunalreformens indførelse påvist, at nærdemokratiet lider i de nye storkommuner. En undersøgelse foretaget af tænketanken Cevea viser blandt andet, at 66% af danskerne mener, at de politiske beslutninger er rykket væk fra deres hverdag. Det skyldes blandt andet, at man i forbindelse med kommunalreformen nærmest halverede antallet af kommunalpolitikere fra ca. 4.600 til 2.500, hvorefter der naturligt er blevet længere til den enkelte lokalpolitiker.

Det nærdemokratiske problem er ikke ligegyldigt ifølge kommunalforsker Roger Buch. Et af de erklærede mål for partierne bag kommunalreformen var nemlig, at man ønskede at skabe et nyt Danmark, hvor den offentlige sektor kunne løse opgaverne med høj kvalitet og tæt på borgerne.

”Resultatet er, at det samlet set ikke er af høj kvalitet. Og det er definitivt ikke tæt på borgerne. For at de nye kommuner kan hænge sammen økonomisk, har man ude i kommunerne truffet nogle beslutninger, der har betydet skolelukninger, nedlæggelse af rådhus osv. Og den samlede effekt er, at den offentlige service rykker længere væk fra borgerne.”

De forhold har specielt ramt yderområderne, påpeger Roger Buch.

”Al service, der centraliseres, rammer udkantsområderne – både nationalt og inden for kommunerne – og dermed bliver det mindre attraktivt at bo der.”

Lukninger af skoler og offentlige institutioner ude i kommunernes opland blev af mange beslutningstagere forklaret med den økonomiske krise, som ramte Danmark få år efter kommunalreformens indførelse.

”Hele den struktur og måde at tænke på, som man skabte via reformen, pegede i retning af, at man ville effektivisere. I bagklogskabens klare lys må man sige, at for magthaverne var det en lykkelig omstændighed, at kommunalreformen blev vedtaget inden krisen. Dermed var det meget lettere for de enkelte kommuner at lukke skoler og skære ned på andre områder med krisen i ryggen,” siger Roger Buch.

2.3. Sygehusreformen

Sygehuslukninger med ukendte konsekvenser

Danmarks nye sygehusstruktur har haft store konsekvenser for landets yderområder. Konsekvenserne har ikke været med i overvejelserne af sygehusplanlægningen, siger professor i sundhedsøkonomi ved SDU, Kjeld Møller Pedersen.

Med afsæt i strukturreformen faldt de sidste brikker til Danmarks nye sygehuskort på plads i november 2007, og de fem nyoprettede regioners planer for fremtidens sygehusvæsen så dagens lys. Bent Hansen, formand for Danske Regioner, udtalte dengang, at regionerne med den nye sygehusstruktur skulle sætte borgeren og fagligheden i centrum.

Og det var lige netop i centrum, de nye supersygehuse blev placeret. Resultatet var syv nybyggede sygehuse fordelt på landets fem regioner. Med de centrale placeringer af de store, nye sygehuse har også fulgt lukninger og omstruktureringer af de mindre sygehuse i regionerne. Lukningerne har ramt hårdt i landets lokalområder, hvor sygehusene har været store, lokale arbejdspladser.

Supersygehuse og centralisering

I alt er der blevet lukket mindst 16 sygehuse på landsplan, hvoraf de fleste lukninger er sket efter kommunalreformen i 2007, og det er planen, at yderligere 14 sygehuse skal lukke i de kommende år, når de store sygehuse bliver klar. Og mens de nye centrale sygehuse bliver større, bliver hospitalerne i landets mange andre områder mindre, og mange arbejdspladser forsvinder. Det har ikke været muligt for Danmark på Vippen at få oplyst, hvor mange arbejdspladser sygehuslukningerne har kostet i de forskellige lokalområder, da regionerne ikke ligger inde med beregninger på det område.

I Region Midtjylland er Det Nye Universitetshospital i Aarhus ved at blive opført, og efter lang tids tovtrækkeri mellem Herning og Holstebro skal det Nye Hospital i Vest stå færdigt i Gødstrup ved Herning i 2017. Sidste store samling af sygehusfunktioner i Region Midtjylland sker på Regionshospitalet Viborg, som er ved at blive bygget om og ud. Som følge af centraliseringen af sygehusfunktionerne er syv sygehuse i Region Midtjylland blevet lukket siden kommunalreformen: Ringkøbing, Brædstrup, Tarm, Odder, Kjellerup, Skive og Grenaa.

I Grenaa, som er et af de lokalområder, der er blevet ramt hårdt af den nye sygehusstruktur, lukkede byens sygehus efter flere nedskæringer i august 2011. Forarbejdet til den nye sygehusstruktur begyndte flere år før, de nye supersygehuse blev en realitet, da Randers og Grenaa centralsygehuse blev fusioneret ved årsskiftet 2003-2004. Formålet var at øge specialiseringen mellem sygehusene og samle akutte funktioner og indlæggelser på færre steder. Det betød, at Grenaa Centralsygehus måtte afgive hovedparten af aktiviteten omkring indlagte patienter til Randers Centralsygehus, herunder akutte, behandling inden for ortopædkirurgi, mave-/tarmkirurgi, fødsler, kvindesygdomme og medicin.

Grenaa fik derfor allerede dengang en forsmag på centraliseringens konsekvenser for byen. Fusionen betød, at antallet af sengepladser på Grenaa Sygehus blev reduceret fra 126 til 30 senge. Det gjorde et alvorligt indhug i sygehusets arbejdspladser, hvor antallet af ansatte faldt fra 410 til 70. Nogle af de ansatte ved det tidligere Grenaa Centralsygehus mistede jobbet, mens andre sammen med funktionerne blev flyttet til Randers.

Yderligere pres på Grenaa

Den endelige lukning af sygehuset i Grenaa skete i 2011 som led i en regional omstillings- og spareplan. Her blev de sidste sengepladser lukket, friklinikken flyttet til Silkeborg og dagkirurgiske operationer og ambulante behandlinger flyttet til Randers. Omstruktureringen har kostet 410 offentlige arbejdspladser. Oven i det kommer en følgevirkning i det private erhvervsliv på næsten 20 procent. Det viser beregninger fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, der har regnet ud, at for hver 100 offentlige jobs er 18 private jobs afhængige af det offentlige forbrug. Lukningen af sygehuset i Grenaa har derfor haft en negativ effekt på i alt små 500 årsværk.

Udover centraliseringen på sygehusområdet har Grenaa i samme periode mistet flere offentlige arbejdspladser, da retsvæsen og politi er blevet flyttet ud af byen. Byen har også mistet mange private arbejdspladser, da store industrivirksomheder som Grenaa Dampvæveri, Grenaa Papirfabrik og Grenaa Mejeri også er lukket eller flyttet fra byen. I løbet af få år mistede Grenaa derfor over 500 arbejdspladser på det private område oveni de tabte arbejdspladser i det offentlige.

Det viser et typisk eksempel på de massive udfordringer, som findes i landets yderområder, som både mister private og offentlige arbejdspladser. Private arbejdspladser kan forsvinde fra yderområderne af flere forskellige grunde, men de politiske beslutninger om at centralisere offentlige instanser har ikke gjort det lettere for de ramte områder at opretholde livet i de lokale samfund.

”Som en tyv om natten”

Gert Schou, som var sidste siddende borgmester i den daværende Grenaa Kommune, husker de mange nedskæringer og lukninger i det offentlige og private som en hård tid for byen.

”Det, der var voldsomt i Grenaa, var, at det kom som en tyv om natten,” siger Gert Schou og fortæller, at der efter ændringerne har været tristhed og snakken i krogene. Mange havde svært ved at se, hvad fremtiden skulle byde på for Grenaa.

Aarhus Amt, Erhvervsministeriet og de tidligere Nørre Djurs og Grenaa Kommuner fik derfor udfærdiget en erhvervsreddegørelse, som analyserede Grenaa's muligheder og fremtidsperspektiver. Redegørelsen fokuserede på at ændre Grenaa's selvforståelse fra at være en by med strukturelle og geografiske begrænsninger til at være en by med muligheder og en strategisk god placering tæt på en storby og med havnen i centrum.

Byrådet brugte erhvervsreddegørelsen som baggrund for at gentænke Grenaa's fremtid. Som borgmester har Gert Schou derfor været med til at udvikle en helt ny erhvervsstrategi for byen baseret på den nye selvforståelse, samtidig med at han har kæmpet for at bevare de sidste sengepladser på sygehuset.

Sengepladserne er ikke blevet bevaret, men erhvervsstrategien og den nye selvforståelse indebærer blandt andet en satsning på Grenaa Havn som et naturligt levebrød for Grenaa. Havnen er i dag en af Danmarks største industri- og erhvervshavne og er i positiv udvikling med støtte fra det lokale erhvervsliv.

Tabt kamp mod centrale beslutninger

Efter lang tids pres har Grenaa nu fået et sundhedshus med akutklinik og -bil i det gamle hospitals lokaler. Region Midtjylland og Norddjurs Kommune er fælles om sundhedshuset, som er underlagt Regionshospitalet Randers. Sundhedshuset blev officielt indviet i starten af 2015 og rummer ud over akutklinikken en privat lægepraksis, en speciallæge og fysioterapi samt kommunale tilbud som sundhedsskole og sygeplejeklinik.

Når han tænker tilbage på sin tid som borgmester i Grenaa, ville Gert Schou ønske, at han havde været hurtigere til at kæmpe for nye muligheder på sundhedsområdet i stedet for forgæves at bekæmpe de beslutninger, der dengang blev truffet af Aarhus Amtsråd. I dag ville han have accepteret det uundgåelige og i stedet have fokuseret på byens fremtidige muligheder for udvikling og vækst.

”Set i bakspejlet skulle jeg ikke have kæmpet for at bevare de sidste sengepladser, men i stedet have sat det som et krav, at hvis sygehuset skulle lukke, skulle Grenaa have et ordentligt sundhedshus med det samme, for dengang var pungen oppe,” siger Gert Schou.

Hvis man i Grenaa fra starten havde presset mere på for etableringen af sundhedshuset, mener den tidligere borgmester, at det kunne være blevet en realitet langt tidligere, og at det også kunne have rummet flere tilbud, end det gør i dag. Dermed ville færre af dem, der arbejdede på sygehuset, have været tvunget til at finde arbejde uden for Grenaa, og centraliseringen ville have ramt byen mindre hårdt.

”Hvis vi havde fået en moderne tilbygning til det nedslidte Grenaa Sygehus, så havde vi måske haft et meget moderne sundhedshus 10 år før og det med en meget større tilslutning fra praktiserende læger og speciallæger. Det ville have givet en positiv synergieffekt på antallet af ansatte i sundhedshuset,” siger Gert Schou.

Fakta: Lukning af store virksomheder i Grenaa

År	Lukket virksomhed	Mistede arbejdspladser
2002	Grenaa Dampværeri	170
2004	Grenaa Mejeri	60
2005	Grenaa Papirfabrik	125
2005	BASF (vitaminfabrik)	77
2011	SAPA Aluminium	110

Hold kæft-bolche

Grenaas lange venten på et sundhedshus overrasker ikke professor i sundhedsøkonomi ved SDU Kjeld Møller Pedersen. For der var i lang tid ikke rigtig nogen, der vidste, hvad et sundhedshus var. Der var uklarhed om, hvilke tilbud et sundhedshus skulle have, og der var uklarhed om, hvordan man gjorde de praktiserende læger interesserede.

Sundhedshuset var et begreb, der blev opfundet for at kompensere for de lukkede sygehuse.

”Sundhedshusene blev brugt som et hold kæft-bolche til lokalbefolkningen, også selvom ingen rigtig kunne forklare, hvad et sundhedshus var. Man kunne have gjort det bedre, men det var måden at prøve at skabe ro på lokalt,” siger han.

Ingen fokus på konsekvenser for lokalområderne

I det hele taget har konsekvenserne for lokalområderne været meget lidt med i overvejelserne til planlægningen af den nye sygehusstruktur.

Ifølge Kjeld Møller Pedersen har der i processen med centralisering af sygehusene været fokus på effektiv drift og specialisering, og lokalområderne har ikke spillet den store rolle i beregningerne.

”Hovedkonklusionen må være, at der ikke har været tænkt på konsekvenserne for lokalområderne. Det burde der selvfølgelig have været gjort. Der er bestemte aspekter, der har fået vægt, og det er specialisering og centralisering,” siger han.

Kjeld Møller Pedersen forklarer, at der omkring årtusindeskiftet er sket en ændring i befolkningens accept af sygehuslukninger. Hvor de før protesterede og indsamlede underskifter for bevarelse af de små sygehuse, er deres fokus nu i højere grad flyttet til forståelse for behovet for den lægefaglige specialisering. Den stigende accept har ifølge Kjeld Møller Pedersen ført til, at der ikke er blevet gjort mere for at undersøge konsekvenserne for lokalområderne.

Kjeld Møller Pedersen sad med i Erik Juhl-udvalget, som rådgav om, hvordan de godt 40 mia. til nye eller renoverede sygehuse skulle fordeles. Udvalget havde også som opgave at påse, at Sundhedsstyrelsens anbefalinger om fælles akutmodtagelse blev overholdt. Hermed blev Sundhedsstyrelsens anbefalinger vedrørende fælles akutmodtagelser grundlaget for de nystiftede regioners sygehusplaner. Og her blev ikke tænkt meget i konsekvenser.

”Man kunne have gjort det anderledes og have lavet en bedre drøftelse af anbefalingerne og konsekvenserne af dem. Men de nyoprettede regioner havde travlt, så der var ikke mange, der satte spørgsmålstegn ved anbefalingerne fra Sundhedsstyrelsen,” siger Kjeld Møller Pedersen og fortsætter:

”Man kunne godt forestille sig at have struktureret sygehuskortet anderledes. Men der skete en bølgebevægelse, ligesom der gjorde ved kommunalreformen: stor, større, bedre. Der har ikke været spekuleret i mange andre modeller.”

Det bedste fra begge verdener

Lars Møller (S) er kommunalbestyrelsesmedlem i Norddjurs Kommune, som Grenaa hører under. Han var og er stadig modstander af sygehuslukningen i Grenaa. Han synes dog, at det går fint i byen nu, hvor den har fået et sundhedshus med akutklinik og -bil.

Men den evige frygt for yderligere forringelser lurer. Senest beslutningen om store besparelser i Region Midtjylland, som skal spare 699 mio. kroner i årene 2016-2019. Konsekvensen af besparelsen er 777 nedlagte stillinger i regionen.

Lars Møller har en klar opfattelse af, hvad der sker i forhold til strukturændringerne i landet.

”Alle de reformer, der er lavet, trækker kun i en retning: at tømme landet nogle steder og samle det nogle få andre steder,” siger han.

Han erkender dog, at folk er villige til at flytte sig efter bedre behandling, fordi de forstår den ekspertise, der tilbydes på de større hospitaler. Men for ham er det ikke enten/eller.

”Man kunne bevare sygehuset lokalt og stadig specialisere andre steder. Der er sløjft mange senge, og der er blevet skåret for dybt. Hvis Grenaa kunne få lov til at have bare få sengepladser, kunne de også afbøde presset fra de større sygehuse,” siger Lars Møller.

Han foreslår ikke et fuldt ud bemandet sygehus, men et sted med plads til at aftage dem, der er færdige på de specialiserede sygehuse, men ikke er klar til at komme hjem.

Norddjurs Kommune frygter med de store sygehuse, at folk bliver udskrevet for tidligt på grund af pladmangel. Derfor har kommunen været nødt til at oprette pladser på plejecentre til ældre, som er blevet udskrevet fra de store sygehuse, men endnu ikke kan klare sig selv.

2.4. Rets- og politireformerne

Rets- og politireformen har bidraget til centralisering

Politireformen og retsreformen trådte begge i kraft 1. januar 2007 og førte til en kraftig reduktion i antallet af politi- og retskredse. Konsekvenserne mærkes tydeligt i de mindre bysamfund.

Siden 1. januar 2007 har Danmark været delt op i 12 politikredse. Forinden var der i alt 54 politikredse. På samme vis fandt en reduktion af retskredsene sted, således at 82 byretter, der alle var placeret i enkelte byer, blev reduceret til 24 retskredse fordelt ud over landet. De 24 retter er alle placeret i en af de større byer.

Ved reformen mistede 58 byer således den lokale ret. 42 byer fik lukket eller reduceret den lokale politistation.

Godt nok har få af de nye retter underafdelinger i andre byer, men i disse tilfælde har underafdelingerne typisk begrænset bemanding, begrænsede funktioner og begrænset åbningstid og betjenes lejlighedsvis fra hovedadressen.

Dermed har politi- og retsreformerne begge bidraget betragteligt til den centralisering, som i de seneste år har samlet tusindvis af offentlige arbejdspladser i landets største byer. Det fastslår Henrik Lodberg, partner i LB Analyse.

”Når man tager beslutninger om at centralisere eksempelvis domstole og politi og fjerne dem fra de mindre bysamfund, så skubber man jo til udviklingen og forstærker den centraliseringstendens, der i forvejen foregår,” siger Henrik Lodberg.

Et politisk valg

Henrik Lodberg har igennem mange år været kontorchef i Erhvervs- og Byggestyrelsen i Silkeborg og har gennem en årrække beskæftiget sig med erhvervs- og regionalpolitik samt regionale og lokale udviklingsstrategier. Ifølge ham var politi- og retsreformen ikke en tvingende nødvendighed, men først og fremmest et politisk valg.

”Man kunne godt på dette område have valgt en anden strategi og sagt fra statslig side, at man i højere grad fandt det vigtigt at opretholde domstole og politi i lokalområderne. Det er jo en politisk beslutning,” siger han og fortsætter:

”Lokale, offentlige arbejdspladser er jo også et bidrag til den lokale økonomi, og typisk har der været tale om en del kvindearbejdspladser hos politiet og ved retten. De to ting forsvinder ud af lokalområdet, når domstol og politi er flyttet til den store by og en anden kommune. Arbejdspladsen forsvinder først. Senere følger skatteindtægterne, når nye medarbejdere tager over og bosætter sig andre steder.”

Hårdt brug for ægtefællejobs

Netop det faktum, at der er en overvægt af kvinder i de stillinger, som reformerne har samlet i de større byer, udfordrer i særlig grad yderområdernes økonomi og sammenhængskraft. Uden job til

ægtefællerne vælger mange familier nemlig at søge i retning af de større byer, hvor der er jobmuligheder for både mænd og kvinder, og det kan faktisk skabe mangel på arbejdskraft i de traditionelle mandeerhverv, som yderområderne har mange af. Det mærker man blandt andet i Varde Kommune, der i forbindelse med reformen måtte sige farvel til både den lokale byret og den lokale politikreds. Det forklarer kommunens borgmester, Erik Buhl Nielsen.

”Det er afgørende for et område som vores, at her også er offentlige arbejdspladser. Vi har mange private arbejdspladser, og det går faktisk ret godt for mange af dem. Nogle mangler endda medarbejdere. Men vi har også brug for at kunne tilbyde ægtefæller et job i nærheden for at kunne trække folk til Varde og omegn. Jobbene behøver ikke at være i Varde, men de skal ligge i området,” forklarer han og understreger, at reformerne kommer til at have betydning mange år fremover.

”Det kan tydeligt mærkes, at arbejdspladserne er væk. Specielt kan vi mærke, at der ikke er nær så mange politiarbejdspladser. I den lokale byret var der små 20 medarbejdere, men hos politiet var der væsentligt flere medarbejdere, især på stationen i Varde. Men det er først i de kommende år, vi alvor kommer til at mærke det. For nu kan de tidligere medarbejdere stadig godt bo i Varde og pendle til Esbjerg. Men der er ikke stor sandsynlighed for, at nye medarbejdere ved Syd- og Sønderjyllands Politi bosætter sig i Varde. På den måde mister vi med tiden hele familier som indbyggere i Varde Kommune. Det kommer til at koste kommunekassen penge, men det får også betydning for byens og kommunens kulturelle og sociale liv, for mange er og har været aktive i de lokale foreninger, eksempelvis som fodbold- og håndboldtrænere,” siger Erik Buhl Nielsen.

Små advokatkontorer forsvinder

Ifølge Henrik Lodberg er det netop reformernes afledte effekter i de små kommuner, som kommer til at have størst betydning for kommunernes udvikling i fremtiden. Tilstedeværelsen af de offentlige institutioner betyder nemlig mere end summen af de enkelte dele, forklarer han.

”Når man fjerner offentlige arbejdspladser som en domstol og politi fra et lokalsamfund, ændrer man straks i den lokale demografi. Før havde man stillinger lokalt, der tiltrak ressourcepersoner udefra, og disse blev en del af lokalsamfundet. Dem får man ikke til lokalområdet fremover,” siger han og uddyber:

”Den lokale dommer, politimesteren og advokaten har jo været en del af et lokalt netværk. Det gælder det lokale erhvervsliv, og det gælder det lokale forenings- og kulturliv. Den dimension mister man som lokalsamfund, når disse ikke længere er i byen. Når den lokale ret og det lokale politi ikke længere er i byen, så giver det heller ikke så meget mening at opretholde en lokal advokatvirksomhed i byen. Jeg tror ikke, man skal undervurdere den betydning, det har på det, man kalder civilsamfundet. Advokaten har jo eksempelvis typisk siddet i nogle lokale virksomhedsbestyrelser. Dommeren og politimesteren har også været aktive og synlige i lokale foreninger.”

Skæv fordeling af de ressourcestærke

Den udlægning bekræfter borgmester i Lolland Kommune, Holger Schou Rasmussen. Igennem de seneste årtier har hans kommune måttet sige farvel til mere end 600 offentlige arbejdspladser som følge af reformer og omprioriteringer. Rets- og politireformerne har medvirket ved blandt andet at nedlægge retterne i Maribo og Nakskov og sende anklagemyndigheden ud af kommunen sammen med mere end halvdelen af de cirka 110 betjente i Nakskov.

”De mange centraliseringer går hårdt ud over vores demografiske sammensætning. Især på længere sigt. I dag er der ikke mange jobs til højtuddannede på Lolland. Som tiden går, bosætter disse mennesker sig ikke på Lolland, men i bedste fald omkring Nykøbing og nok nærmere på Sjælland for at være sikre på at kunne skifte job uden at skulle flytte. En ny politimand i Nykøbing vil sandsynligvis ikke vælge at bosætte sig i Nakskov. Vi har ikke mistet lokale advokatvirksomheder endnu, men mange af dem har etableret kontorer i Nykøbing, og nye advokater vil ikke bosætte sig hos os, men i Nykøbing eller på Sjælland. Så med tiden vil advokatvirksomhederne lige så stille forsvinde. Dem, der er arbejde til lokalt i fremtiden, er i bedste fald de faglærte. På den måde bliver vi med den nuværende udvikling flere og flere pensionister og folk på andre overførselsindkomster,” siger Holger Schou Rasmussen.

Borgmesteren slår fast, at omkostningerne ved centraliseringsreformerne ikke kan gøres op i offentlige arbejdspladser og dertilhørende skatteindbetalinger til kommunekassen alene. Også civilsamfundet lider under centraliseringen, og det er med til at gøre det vanskeligt at overkomme udfordringerne med at skaffe nye tilflyttere, forklarer Holger Schou Rasmussen.

”Når jobs, der kræver en højere uddannelse, forsvinder ud af vores lokalområde, så mister vi lokale kompetencer, og vi mister også resourcepersoner, der er aktive i det lokale erhvervs-, forenings- og kulturliv,” vurderer han.

Dårligere offentlig service

I arbejdet med denne artikel har Danmark på Vippen været i kontakt med en række nuværende og tidligere medarbejdere ved retter og politistationer i de berørte kredse. Formålet har været at belyse, hvor mange stillinger og arbejdsopgaver der i realiteten er blevet flyttet væk fra de gamle rets- og politikredse som følge af reformerne. Det findes der nemlig ikke nogen samlet analyse af.

Ifølge de betjente, som Danmark på Vippen har talt med, er stort set alle administrative, koordinerende og ledelsesmæssige opgaver blevet samlet på de nye hovedstationer. Mange administrative medarbejdere er således også overført til hovedstationen.

De betjente, som Danmark på Vippen har været i kontakt med, giver også udtryk for, at nærpoliti og landpoliti lukkes ned i stort omfang i samtlige de nye politikredse. De tidligere centralstationer i

de gamle politikredse fungerer i dag således som lokalstationer med kraftigt reducerede opgaver og reduceret bemanning.

Åbningstiderne på de tidligere centralstationer bekræfter det billede. Ifølge hjemmesiden for Fyns Politi er det eksempelvis ikke muligt at komme i kontakt med andre end centralstationen i Odense udenfor ”normal åbningstid” på hverdage. På Nordjyllands Politis hjemmeside fremgår det ligeledes, at man ikke kan komme i direkte kontakt med politiet i Frederikshavn, Hjørring eller Himmerland udenfor normal åbningstid på hverdage. Midt- og Vestsjællands politi kan ifølge deres hjemmeside også kun kontaktes via hovedstationen i Roskilde uden for normal arbejdstid. Nogle af de lokale stationer er kun åbne et par gange om ugen eller få timer om dagen.

Dermed betyder reformerne ikke blot en fraflytning af offentlige arbejdspladser, men et væsentligt lavere serviceniveau på politi- og retsområdet i yderområderne end tidligere.

Før retsreformen havde de 82 byretter alle forskellige størrelser afhængig af størrelsen af deres opland. Byretterne i de mindre byer havde typisk 10 til 12 medarbejdere ifølge de tidligere ansatte, som Danmark på Vippen har været i kontakt med.

I disse byer fandtes der ofte 2 til 4 mindre advokatvirksomheder i retskredsen. Disse havde typisk omkring fem medarbejdere. For både de ansatte ved byretterne og i advokatfirmaerne var det tilfældet, at de fleste medarbejdere boede i lokalområdet. Efter retsreformen valgte mange af advokatfirmaerne i de mindre retskredse imidlertid at flytte med retten til den by, hvor den nye ret blev oprettet. Mange af dem fusionerede med eller blev partnere i advokatvirksomheder, der allerede var etablerede i de større byer.

På politiområdet betød reformen, at 42 politikredse og de 42 tilhørende politistationer blev stærkt reducerede. En politikreds før retsreformen kunne typisk have omkring 100 medarbejdere, hvoraf omkring 60 medarbejdere arbejdede på hovedstationen i politikredsen. I dag er der typisk 10 til 12 medarbejdere tilbage på den lokalstation, der var hovedstation i den gamle politikreds. De resterende medarbejdere er enten overført til den nye hovedstation, gået på pension eller har på anden måde forladt politiet.